

УДК 37+378.147

Тетяна Махиня,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки, управління та
адміністрування Навчально-наукового
інституту менеджменту та психології
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВІРТУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Анотація. У статті увага зосереджується на визначенні місця соціальних мереж у формуванні цінностей учасників освітнього процесу. Проаналізовано сучасні тенденції, що обумовлюють трансформацію цінностей учасників освітнього процесу у віртуальній культурі. Встановлено, що свобода поширення інформації у соціальних мережах, незалежно від її змісту і якості, перетворює віртуальний Інтернет-простір у зону ризику для духовно-моральної сфери особистості, трансформуючи класичні цінності та формуючи нову віртуальну культуру.

Ключові слова: цінності, культура, віртуальність, нетикет, комунікації, соціальні мережі, Facebook, заклад освіти, громадськість.

Tetiana Makhynia,

*candidate of pedagogical sciences (Ph.D.),
assistant professor Professor of the Department
of Pedagogy, Management and Administration
of Educational and research institute of
management and psychology of the Higher
Educational Institution «University of
Educational Management», Kyiv (Ukraine)*

TRANSFORMATION OF THE VALUES OF PARTICIPANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN THE VIRTUAL CULTURE OF SOCIAL NETWORKS

Abstract. *The article focuses on the definition of the place of social networks in the formation of values of participants in the educational process. The modern tendencies that determine the transformation of the values of participants in the educational process in virtual culture are analyzed. It is established that the freedom of information dissemination in social networks, independence from its content and quality, turns the virtual Internet space into a risk zone for the spiritual and moral sphere of the individual, transforming classical values and forming a new virtual culture.*

Keywords: *values, culture, virtuality, netiquette, communications, social networks, facebook, educational institution, the public.*

Постановка проблеми. За даними дослідження Factum Group Ukraine за підсумками 2017 року в Україні зафіксовано 21,0 млн. активних Інтернет-користувачів². Проникнення Інтернет в усі сфери життя призвело до виникнення абсолютно нової сфери життєдіяльності людини – віртуальної реальності. Віртуальний світ сайтів, форумів, чатів – світ соціальних мереж і інформаційних ресурсів стає одним з провідних джерел інформації людини, засобом і особливим простором для комунікації, областю різних видів діяльності.

Відкриваються широкі можливості для цілеспрямованого управління потоками різноманітної інформації в області віртуальної реальності, впливу на свідомість і світогляд користувачів Інтернету. Віртуальність дозволяє отримати великі можливості та містить не менші загрози у силу того, що вона має імітаційний характер, відтак ті, хто не має можливості висловитися чи реалізувати свої амбіції безпосередньо, можуть створити імітаційне соціальне

² В Україні зменшилась кількість регулярних користувачів інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://detector.media/rinok/article/133767/2018-01-16-v-ukraini-zmenshilas-kilkist-regulyarnikh-koristuvachiv-internet-inau/>

середовище громадської активності. Свобода поширення інформації у соціальних мережах та спільнотах, незалежно від її змісту і якості, перетворює віртуальний Інтернет-простір у зону ризику для духовно-моральної сфери особистості, трансформуючи класичні цінності та формуючи нову віртуальну культуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінність є основною філософською категорією та вперше зустрічається у працях давньогрецьких філософів Сократа та Платона. Значний внесок у формування категорії «цінність» в контексті емоційно-вольових дій зробили філософи Нового часу Ф.Бекон, Т.Гоббс, ДжЛокк, Б.Спіноза, Г.Лейбніц. Рациональна філософія XVIII - XIX ст. в особі Канта, Фіхте, Шеллінга, Гегеля та інших теж вагомо вплинула на утвердження й поглиблення теоретичних положень про цінності. Філософія неокантіанства Г.Ріккєрта та В.Віндельбанда посилила інтерес до дослідження цінностей, наділяючи їх трансцендентальним змістом.

Згодом до вивчення цінностей долучилися представники педагогіки, психології, соціології, серед яких В. Андрущенко, Л. Божович, Л. Виготський, Г. Дубчак, Р. Інглхарт, В. Кремень, О. Леонт'єв, А. Маслоу, С. Рубінштейн, М. Савчин, В. Тугарінов, П. Таланчук, В. Хмелько, Я. Щепанський, В. Ядов та інші. Роль і вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості розкрито в працях Є. Барбіної, О. Богомоллова, В. Вербець, В. Гриньової, О. Зотової, І. Зязюна, Л. Хомич, Є. Шиянова тощо.

Проблематика соціальної взаємодії в мережі Інтернет, дослідження мережевого суспільства, становлення соціальних мереж та принципи їхнього використання розкривається у дослідженнях Н. Бейма, Д. Вестерман, Дж. Гелбрейта, Б. Джозефа, П. Коллока, С. Кайзлера, М. Кастельса, Г. Рейнгольда, Л. Спрелла, С. Тонг, А. Тоффлера, А. Турена, С. Херрінга та ін.

Аксіологічні проблеми інформаційного суспільства та розвиток кіберцінностей розглянуто у працях С. Бибик, Л. Глебова, Ю. Карпенко, О. Овчиннікової, Н. Полутиної, Г. Почепцова, А. Сергеева, В. Сидоркиної, Д. Март'янова та інших дослідників.

Не зважаючи на це, питання трансформації цінностей учасників освітнього процесу у віртуальній культурі соціальних мереж залишаються недостатньо висвітлені

Мета статті – визначити місце соціальних мереж у формуванні цінностей учасників освітнього процесу та сучасні тенденції, що обумовлюють їх трансформацію у віртуальній культурі.

Виклад основного матеріалу. Бурхливе зростання інформаційних технологій в сучасному світі обумовлює необхідність такої взаємодії і у віртуальному світі, специфіка якого в інформаційному суспільстві полягає у тому, що вона стає гіперреальністю, новим комунікаційним простором людини, що заміщує собою простір соціальної реальності. Віртуальна культура під впливом масштабного збільшення інформаційних потоків, що не піддаються належному аналізу і критичному осмисленню стає масовою і має ряд типових для масової культури властивостей: в стандартизованій формі транслює не тільки досягнення культури людства в самих різних її сферах, але і розповсюджує негативні соціальні стереотипи, помилкові і деструктивні для духовно-моральної сфери людини ідеї.

Головною ідеєю сучасної віртуальної культури стала орієнтація на ефективну інтеграцію з процесами реального життя людей, а головним ціннісним принципом став принцип інформаційної свободи. Цей принцип передбачає необмежений безкоштовний доступ до інформаційних ресурсів, вільне розповсюдження і тиражування будь-якої інформації, свободу висловлювань, свободу самовираження, свободу «бути собою», що виражається у можливості конструювання вигаданої ідентичності тощо⁷.

Кожен «життєвий світ» змушує людину будувати своє повсякденне спілкування з іншими людьми за своєрідністю особистісного менталітету, обмінюючись створеними ними самими образами. Таким чином, замість

⁷ Карпенко Ю.А. Духовно-нравственные ценности в виртуальной культуре социальных сетей / Карпенко Ю.А., Демиденко Р.А., Лучкина А.Н., Жарова М.Н. // Молодежный научный форум: Общественные и экономические науки: электр. сб. ст. по мат. IV междунар. студ. науч.-практ. конф. № 4(4) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_social/4\(4\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_social/4(4).pdf)

однорідного культурного простору людина потрапляє у множину ціннісних систем, що складають основу демасифікованого інформаційного середовища, в силу свого плюралізму надає індивіду безліч моделей існування.

Однією із моделей існування у віртуальній реальності стають соціальні медіа, найбільш поширенішими з яких є Relationship networks – соціальні мережі орієнтовані на спілкування. Незважаючи на те, що даний вид соціальних медіа з'явився порівняно недавно, він став визначальним для всієї галузі. 68% користувачів Інтернет України, користуються мережею Facebook¹⁰. Не обійшла ця тенденція і учасників освітнього процесу.

У мережі Facebook Існують тисячі спільнот та груп, пов'язаних з освітою, серед яких найбільш популярні Освіта.ua, офіційна сторінка FB Міністерства освіти і науки в Україні, суспільна група Центру нової освіти Івана Іванова «Уміти вчити: спільнота освітян», Громадське об'єднання «Батьки SOS», громадські організації Освіторія та EdCamp Ukraina. У мережі Facebook представлено величезну кількість офіційних сторінок закладів освіти, їх підрозділів, а також науково-педагогічних та педагогічних працівників, що мають до 1000 учасників. ТОП-10 лідерів громадських думок у Facebook, які періодично пишуть про освіту, мають до 840 000 фоловерів, зокрема у Міністра МОН України 38 тис підписчиків.

Питання освіти завжди були у центрі уваги освітян, проте за останній час відбулося помітне збільшення запитів від суспільства та об'єднання учасників освітнього процесу у різні групи та спільноти. В першу чергу, це обумовлено змінами в соціальній політиці держави, а також затвердженням Комунікаційної стратегії МОН України на 2017-2020 роки, у якій переглянуто роль комунікацій, спрямованих на роз'яснення реформи освіти¹¹.

В моделі спілкування учасників освітнього процесу в соціальних мережах залишаються актуальними цінності віртуальної аксіології – індивідуальна

¹⁰ Рейтинг популярних сайтів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tns-ua.com/news/>

¹¹ Рішення колегії Міністерства освіти і науки України «Про затвердження комунікаційної стратегії МОН 2017-2020» від 26.05.2017 № 4/1-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/komunikacijna-strategiya-mon-2017-2020.pdf>

автономія, самовираження і свобода вибору⁹.

Індивідуальна автономія як цінність учасників освітнього процесу полягає у приватності та анонімності їх як користувачів соціальних мереж. При цьому анонімність може мати негативний прояв, що виявляється в недотриманні авторських прав та відсутності елементарної поваги до інших користувачів.

Ціннісні конфлікти в інформаційному суспільстві виникають внаслідок заміщення базових фактів недобросовісною ілюзорною інформацією. Це явище в науковій літературі отримало назву «інфологема». Під цією дефініцією прийнято розуміти певні «правдиві» концепції, погляди, ідеї, які по своїй суті неможливо перевірити. Вони мають здатність вбудовуватися в окремі світоглядні аксіоми, що існують в людській свідомості. Серед них найбільш розповсюджені узагальнення типу «всі директори тягнуть собі гроші в карман», «сільська школа гірша за міську», «все життя дитини в шкільному віці належить школі», «шкільна форма – дрес-код радянської епохи» тощо.

Аналізуючи систему суб'єкт-суб'єктних взаємин сучасного педагога Л. Хоружа зазначає, що «непоодинокими є факти, коли вчителі не дотримуються вимог до їх професійної діяльності, що проявляється у грубості, безтактності, зведенні рахунків із тими учнями, які не підкорюються їхній волі, хабарництві, безвідповідальності, прагненні довести лише власну позицію, зробити батьків заручниками ситуації, залежними від себе і т.д. Такі прояви неетичної поведінки є наслідками несформованості в учителя відповідних професійно значущих цінностей та якостей, нерозуміння норм професійної етики, міри професійної відповідальності, релятивістського характеру дій тощо»¹².

Проте, дані факти не є масовими для всіх без винятку закладів освіти.

⁹ Мартьянов Д. С. Виртуальные ценности: структура, динамика, противоречия / Мартьянов Денис Сергеевич // Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры. – 2015. – С. 319-327 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/virtualnye-tsennosti-struktura-dinamika-protivorechiya>

¹² Хоружа Л. Етичний розвиток сучасного педагога / Людмила Хоружа // Естетика і етика педагогічної дії. Збірник наукових праць. – № 2. – 2011. – С. 14-21

Відтак внаслідок неусвідомлюваних помилок або свідомих маніпулятивних впливів інфологеми проникають у свідомість учасників освітнього процесу. Вони завдають величезної моральної шкоди, яка полягає в тому, що у людини, яка власне і є об'єктом маніпулювання, створюється враження масової несправедливості, самотійності своїх дій, свідомого вибору, що здійснюється на основі раціонального аналізу ситуації. Інфологеми лежать в основі формування стійких стандартів індивідуальної та соціальної поведінки, зокрема, частина інфологем ціннісного характеру пов'язані з властивими кожній людині стереотипами ксенофобії та пошуку ворогів⁴.

Таким ворогом може стати будь-який учасник освітнього процесу від дитини, батьків, вчителів до адміністрації школи чи країни. У доповіді на EdCamp «Як дошкульна шкільна проблема може покращити імідж школи», у частині «Чому виникає недовіра до школи?» громадський експерт та директор ішколи С. Горбачов зазначає, що реальними проблемами школи є побори з батьків, неповага до дітей та відсутність розуміння у дітей потреби у навчанні, що ускладнюються небажанням керівників визнавати проблеми, здійснювати ефективні комунікації з учасниками освітнього процесу та представниками медіа в умовах зростання громадянської активності батьків через відсутність навичок конструктивної комунікації. На рівень довіри закладу освіти суттєво впливає те, що його громадськість загалом мало знає, як і чим реально живе школа, які є досягнення, які є проблеми і як вони вирішуються.

Відтак С. Горбачов пропонує власний алгоритм дій усунення будь-яких шкільних конфліктів через оперативне висвітлення проблем закладу освіти у соціальних мережах.

По-перше, не замовчувати проблему: визнати її існування.

По-друге, відразу і ефективно розпочати її вирішення.

По-третє, постійно повідомляти, що заклад робить для її розв'язання,

⁴ Глебова Л. И. Трансформация ценностей в информационном обществе / Глебова Л. И. // Проблема людини у соціально-гуманітарному та медичному дискурсах : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 210-річчю ХНМУ та 55-річчю кафедри філософії (27 березня 2014 р.) / Міністерство охорони здоров'я України, Харківський національний медичний університет. – Х. : [б. в.], 2014. – 238 с. – С. 37-38

яких вжито оперативних дій.

По-четверте, повідомити про результат: проблему вирішено – ми молодці або проблему не вирішено – вирішимо, працюємо далі¹³.

Таким чином, всі учасники освітнього процесу через соціальні мережі залучають до діяльності, активно співпереживають чи навпаки, проте обізнаність гарантує зменшення негативних проявів індивідуальної автономії та налагодження ефективної комунікації учасників освітнього процесу через вказані комунікативні канали.

Саме в цьому виявляється цінність самовираження учасників освітнього процесу в соціальних мережах, що розглядається як реалізація особи у медіапросторі, самоствердження як повноправного члена (а ще краще – лідера) Інтернет-спільноти.

Розширення сфер спілкування за рахунок розвитку віртуальної комунікації спричинило вироблення особливих правил поведінки в Інтернеті, які називають новим словом «нетикет», або мережевий етикет (від англ. net – «мережа» та етикет). Це так би мовити філософія ефективного Інтернет-спілкування, яка використовує загальні конвенції та норми як керівництво для правил та стандартів. Це не просто зведення правил усного та писемного спілкування в Інтернеті, але й система, що орієнтує користувачів мережі на дотримання принципів культури мови незалежно від того, віртуальна вона чи реальна¹.

Положення нетикету розділяють на три основні категорії:

–психологічні, емоційні (використання звертань: «ти», «ви», смайликів, підтримка або ігнорування користувачів тощо);

–технічні (використання певної довжини рядків, обмеження на розмір листів чи повідомлень, їх підписи, вимоги до форматування тексту тощо);

–адміністративні (правила заголовків тем, правила цитування, допустимість реклами, допустимість флейму, необхідність додержуватися

¹³ Як дошкульна шкільна проблема може покращити імідж школи / Горчабев С. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/sivangor/gorbachov-ed-camp20170429>

¹ Бибик С. Нетикет, або мережевий етикет / С. Бибик // Культура слова. – 2015. – Вип. 82. – С. 125-128

тематики співтовариства)⁸.

Єдиного документу, що відображає усі правила нетикету і є стандартом для усіх, немає, проте існують найбільш поширені правила, які повинен знати кожен учасник освітнього процесу, і в першу чергу педагоги та батьки, оскільки, перекладаючи рядки Р. Рождественського, «діти ні про що в нас не запитують, просто дивляться на нас й мовчать..», мовчать транслюючи від попереднього покоління його власні віртуальні цінності і правила, які збагачуються новими, що виникають у зв'язку зі змінами актуальної соціальної дійсності.

Під порушенням нетикету, які найчастіше виникають в мережі Інтернет, розуміють образи та перехід на особистості, відступ від теми, який робиться зловмисно (офтопик), рекламу, саморекламу у невідповідних місцях. Також, порушенням нетикету вважають наклеп або іншу зловмисну дезінформацію, чи плагіат.

У червні 2014 року було створено групу у соціальній мережі Facebook для обговорення проблем, пов'язаних із освітою з ініціативи «поговорити у соціальній мережі» з'явилася громадська організація — «КМО «Батьки SOS», налічує 88 тис учасників, щоб надавати допомогу батькам у разі порушення прав їхніх дітей у школі чи садочку та ініціювати системні зміни в освіті.

Спільнота працює за простим алгоритмом:

- озвучується ситуація (у школі, чи загалом в освіті)
- з'ясовується, як ця ситуація співвідноситься із законодавством,
- висновок, що треба змінити: ситуацію чи законодавство і разом — змінюють!

Не зважаючи на те, що за час існування ГО ініціювало численні зміни в системі освіти через громадські ініціативи, участь у колегії МОН, співпрацю з депутатами різних рівнів та громадськими активістами батьківського руху у різних куточках країни. Зокрема, ініціатива «Батьки SOS» щодо конкурсного

⁸ Культура віртуального спілкування: методичні поради / Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; ХОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2014. – 28 с.

відбору на посади керівників навчальних закладів, знайшла втілення у новому Законі «Про освіту»⁵. Проте, фоловери цієї групи вдаються до системного порушення нетикету вдаючись до грубих, непристойних, оціночних виразів та образ особистості. Іноді, замість вирішення проблеми, можна потонути в інформаційному дощі оціночних суджень у підтримку того чи іншого повідомлення, так і не отримавши вирішення проблеми у реальному житті. Іноді образи в мережі замінюють вуличні сварки. Проте лайка і на вулиці, і в мережі підпадає під адміністративну відповідальність. Політикою Facebook також передбачено реагування на такі дії – блокування аккаунту за умови, якщо його власник викладав якісь матеріали, що порушують умови Facebook (без дозволу автора, незаконні, шахрайські, ворожі, образливі тощо); власник аккаунту видавав себе за іншу людину; особиста сторінка використовувалася у комерційних цілях, оскільки для цього є сторінки компаній, і на останок, якщо власник поведився агресивно або образливо або переслідував людей чи погрожував їм. В такому разі навіть однієї скарги досить для блокування аккаунту.

Часте порушення нетикету зустрічається і у соціальних месенджерах, серед яких найбільш розповсюджений Viber. У результаті, адміністрація деяких навчальних закладів наполегливо рекомендували педагогічним працівникам не підтримувати таким чином зв'язок із батьками. Особливо з урахуванням того, що докази, подані в електронній формі та/або у формі паперових копій електронних повідомлень, вважаються письмовими доказами згідно зі статтею 64 Цивільного процесуального кодексу України, статтею 36 ГПК України та статтею 79 Кодексу адміністративного судочинства України³.

Цінність самовираження також виявляється у грамотності учасників освітнього процесу як складовій етикету. В неформальних ситуаціях віртуального спілкування знижується рівень само- та взаємоконтролю за

⁵ Громадське об'єднання «Батьки SOS» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://charitytuner.org/foundations/culture/gromadske-obyednannya-batky-sos/>

³ Ворожбит О. Практика: Доказовий лист / Ольга Ворожбит, Микола Гелетій // Український юрист. – № 2. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurist.ua/?article/1025>

способами формулювання й оформлення думок. З часом недописані слова, уривчастість фраз, їхня аббревіація, певна незв'язаність, характерна для усної розмовної мови, переноситься у систему писемного спілкування. Поступово граматики та правопис стають формальністю для багатьох представників молодого покоління¹.

Культура комунікації в цілому має не тільки внутрішню (моральну, психологічну), а й зовнішню сторону – етикет, норми якого досить значущі в моральному плані.

Ділова комунікація є необхідною частиною людського життя, найважливішим видом відносин з іншими людьми. Вічним і одним з головних регуляторів цих відносин виступають етичні та етикетні норми, в яких виражені наші уявлення про добро і зло, справедливості і несправедливості, правильності та неправильності вчинків людей. Спілкуючись в діловому співробітництві зі своїми підлеглими, начальником або колегами, кожен так чи інакше, свідомо чи стихійно спирається на ці подання. Але в залежності від того, як людина розуміє моральні норми, який зміст в них вкладає, в якій мірі він їх взагалі враховує в спілкуванні, він може як полегшити собі ділове комунікацію, зробити її більш ефективною, допомогти у вирішенні поставлених завдань і досягненні цілей, так і ускладнити її або навіть зробити комунікацію неможливою⁶.

Інтернет довгий час припускав простір без кордонів і без моральних обмежень. Відтак свободу вибору як цінність учасників освітнього процесу пов'язана з трьома аспектами.

По-перше, відкритість інформаційних систем, дистанційних курсів, освітніх платформ, баз даних в основі яких лежить освітній альтруїзм передбачає доступність освіти.

Другий аспект – безкоштовність як свобода доступу до освітніх ресурсів («інформація не повинна продаватися за гроші»). Це розуміння інформації як

¹ Биби́к С. Нетикет, або мережевий етикет / С. Биби́к // Культура слова. – 2015. – Вип. 82. – С. 125-128

⁶ Ділові комунікації. Підручник/ред. В. Ратніков.- М.: Юрайт, 2015. - 527 с.

цінності створює додаткові цінності, що лежать в основі економіки дару. Наразі копірайтні лобі і експансія права в Інтернет створюють умови видавлювання цієї групи цінностей, зрівнювання її з нелегальною діяльністю. На противагу безкоштовності доступу до інформації може бути висунута гіпотеза про панування інтелектуальної власності. Це в свою чергу може заважати розвитку свободи доступу до інформації в першому її вимірі в силу закритості програмних кодів.

Третій аспект розгляду свободи доступу пов'язаний з публічним доступом до суспільно значущої закритої інформації. Таким чином, інформація може виступати не тільки як цінність самовираження (нематеріальна), але і як цінність виживання (матеріальна)⁹.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Більшість учасників освітнього процесу є активними користувачами соціальних мереж. Відтак їх цінності трансформуються під впливом віртуальної культури соціальних мереж. Проте, в свою чергу, віртуальні цінності поступово трансформуються через активний вплив реальних морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довілля, повага до закону, солідарність, відповідальність) цінностей, які служать базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством Нової української школи. Конвергенція реального та віртуального змінює віртуальну аксіологію, створюючи на місці віртуальних нові цінності – індивідуальна автономія, самовираження і свобода вибору в основі яких лежить нетикет як філософія ефективного Інтернет-спілкування, яка використовує загальні конвенції та норми як керівництво для правил та стандартів. Порушення нетикету призводить до негативних явищ навіть у дуже гарних починаннях.

⁹ Мартянов Д. С. Виртуальные ценности: структура, динамика, противоречия / Мартянов Денис Сергеевич // Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры. – 2015. – С. 319-327 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/virtualnye-tsennosti-struktura-dinamika-protivorechiya>

Подальшого вивчення потребують питання налагодження ефективних комунікацій учасників освітнього процесу в умовах трансформації їх цінностей у віртуальній культурі соціальних мереж.

Список використаних джерел:

1. Бибик С. Нетикет, або мережевий етикет / С. Бибик // Культура слова. – 2015. – Вип. 82. – С. 125-128
2. В Україні зменшилась кількість регулярних користувачів інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://detector.media/rinok/article/133767/2018-01-16-v-ukraini-zmenshilas-kilkist-regulyarnikh-koristuvachiv-internet-inau/>
3. Ворожбит О. Практика: Доказовий лист / Ольга Воржбит, Микола Гелетій // Український юрист. – № 2. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurist.ua/?article/1025>
4. Глебова Л. И. Трансформация ценностей в информационном обществе / Глебова Л. И. // Проблема людини у соціально-гуманітарному та медичному дискурсах : матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 210-річчю ХНМУ та 55-річчю кафедри філософії (27 березня 2014 р.) / Міністерство охорони здоров'я України, Харківський національний медичний університет. – Х. : [б. в.], 2014. – 238 с. – С. 37-38
5. Громадське об'єднання «Батьки SOS» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://charitytuner.org/foundations/culture/gromadske-obyednannya-batky-sos/>
6. Ділові комунікації. Підручник/ред. В. Ратніков.- М .: Юрайт, 2015. - 527 с.
7. Карпенко Ю.А. Духовно-нравственные ценности в виртуальной культуре социальных сетей / Карпенко Ю.А., Демиденко Р.А., Лучкина А.Н., Жарова М.Н. // Молодежный научный форум: Общественные и экономические науки: электр. сб. ст. по мат. IV междунар. студ. науч.-практ. конф. № 4(4) [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

[https://nauchforum.ru/archive/MNF_social/4\(4\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_social/4(4).pdf)

8. Культура віртуального спілкування: методичні поради / Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін.; ХОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2014. – 28 с.

9. Мартьянов Д. С. Виртуальные ценности: структура, динамика, противоречия / Мартьянов Денис Сергеевич // Труды Санкт-Петербургского государственного института культуры. – 2015. – С. 319-327 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/virtualnye-tsennosti-struktura-dinamika-protivorechiya>

10. Рейтинг популярних сайтів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tns-ua.com/news/>

11. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України «Про затвердження комунікаційної стратегії МОН 2017-2020» від 26.05.2017 № 4/1-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/komunikacijna-strategiya-mon-2017-2020.pdf>

12. Хоружа Л. Етичний розвиток сучасного педагога / Людмила Хоружа // Естетика і етика педагогічної дії. Збірник наукових праць. – № 2. – 2011. – С. 14-21

13. Як дошкульна шкільна проблема може покращити імідж школи / Горчабев С. І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/sivangor/gorbachov-ed-camp20170429>

Матеріал подано в авторській редакції